10 СУДОВА ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

УДК 159.9:343.98

Ю. Б. Ірхін
кандидат психологічних наук, доцент
завідувач відділу

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

ПСИХОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ ДОВІРЧОСТІ ЯК ОЗНАКИ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ УГОД НЕДІЙСНИМИ

У статті викладено результати наукових досліджень, присвячених визначенню психологічних складових шахрайських дій при проведенні судових психологічних експертиз у справах про визнання угод недійсними у психолого-технологічному дискурсі, розмежуванню злочинного та природного поводження при здійсненні шахрайських дій під час укладання угод.

Аналіз сучасної судово-експертної практики свідчить, що впродовж останніх років зростає попит на проведення судово-експертних досліджень у справах про визнання недійсними угод, укладених особами, що перебували в особливих і специфічних буттєвих обставинах. Зокрема, у Київському НДІ судових експертиз упродовж 2015 року було виконано 5 досліджень за такими провадженнями, з них — 3 посмертних. Упродовж 2016 року в Київському НДІ судових експертиз таких досліджень було виконано 6, з них 2 — посмертних.

Призначення судами судових психологічних експертиз за фактами укладання особами, які перебувають під впливом особливих буттєвих обставин, мотивується тим, що особи, які укладали угоди за власним бажанням, за об'єктивними даними могли бути піддані психологічному впливові, могли перебувати у незвичайних психологічних станах, а також, могли мати в якості провідних індивідуально-психологічних властивостей такі, що мали суттє-

вий вплив на спроможність усвідомлювати та контролювати свої власні дії. Отже, за формальними ознаками у зазначених умовах очевидно вбачаються виражені маркери шахрайських дій, зокрема, — свідоме введення в оману та зловживання довірою.

Окрім цього, одним з найпоширеніших предметів психологічних досліджень судами визначаються соціально-психологічні умови та обставини, в яких перебували особи, що укладали угоди. Таким чином, з урахуванням наявної судово-експертної практики найбільш поширеними предметами психологічних досліджень у справах про визнання недійсними угод, укладених особами, що перебували в особливих і специфічних буттєвих обставинах у межах судової психологічної експертизи окрім психологічних ознак спроможності й здатності усвідомлювати й контролювати власні дії, психологічних ознак соціальної дезадаптації й депривації природних потреб, психологічних ознак самостійності/несамостійності прийняття рішення про укладання угоди, виявленню підлягають виражені маркери шахрайських дій: зловживання довірою та свідоме введення в оману.

Останніми роками на пострадянському просторі, зокрема, в українському суспільстві, значного поширення набули злочини проти особистості, міцно пов'язані з корисливими майновими спонуканнями.

Віддавна суспільство вдавалося до штучного регулювання певних людських стосунків завдяки заздалегідь розроблених алгоритмічних дій, заснованих на неправді, омані та брехні. Найкращим засобом практичного застосування таких дій виявилися цілеспрямовані професійні дії, які з часом отримали конкретну назву — шахрайство.

Унаслідок своєї високої психологічної привабливості шахрайські дії в історії людства заслужено посідають вагоме місце. Принаймні, у таких сферах соціального буття людини, як політика, торгівля, релігія тощо без застосування шахрайських дій (звичайно, у завуальованому вигляді) обійтися не можна. Деякі кримінологічні концепції, зокрема, у віктимології, свідчать про неможливість повноцінного соціального життя особистості без неправди, обману та брехні, на яких ґрунтується шахрайство [4]. Шахрайство як соціальне явище саме собою притягує до себе людей. Проте, на превеликий жаль, питанням психологічної привабливості шахрайських дій, що здійснюються на високотехнологічному професійному рівні, у сучасній науці приділяється замало уваги.

Упродовж останніх п'яти років нами у межах науково-дослідницької роботи цілеспрямовано досліджуються кримінальні, криміналістичні та кримінологічні аспекти шахрайських дій у дискурсі їх психолого-технологічної забарвленості.

Дослідженням психологічних, криміналістичних та кримінологічних аспектів шахрайських дій у психолого-технологічному контексті присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів Алікіної Н. В., Антоняна Ю. М., Єгрової Т. М., Джужі О. М., Василевича В. В., Христенка В. Є., Медведєва В. С., Моісеєва Є. М., Мойсеєвої О. Є. та інших.

Аналіз наукової та науково-популярної літератури свідчить, що шахрайство є найдавнішою сферою усвідомленого або професійного застосування психологічних технологій, яким з давніх часів озброєне людство. У шахрайства, як соціального явища є кілька специфічних відмінностей. Серед них, на наш погляд, чільне місце посідають усвідомленість, обумовленість і технологічність дій [2].

У дискурсі чинної на сучасному етапі розвитку суспільства практики здійснення правоохоронних та правозастосовчих функцій, зокрема, розкриття та розслідування злочинів проти особи, пов'язаних із шахрайством, нами було виокремлено невід'ємний компонент усілякої шахрайської дії — довірчість. Установлення й розвиток довірчих відносин та стосунків як керований процес з боку суб'єкта злочину (шахрая) виявляється суто технологічною усвідомленою цілеспрямованою дією.

Нажаль, дотепер довірчому компоненту шахрайства як провідній технології введення людей в оману на юридико-психологічній основі належної уваги не приділяється. Доволі поширеною є практика відмови у провадженні кримінально-процесуальних дій з боку правоохоронних органів, що грунтується саме на наявності фактів довірчих відносин між об'єктом і суб'єктом цивільно-громадянських стосунків.

На нашу думку, шахрайство як різновид делінквентного поводження складається із наступних ключових компонентів: довіра, омана, психологічний вплив.

Ці ключові компоненти чередуються у чіткому порядку. Спочатку триває етап входження в довіру. Потім, за чергою — етап розвитку початкової довіри у певні стосунки. За ступенем розвитку стосунки можуть перетворитися у відносини, які, у свою чергу перетворюються на суто злочинні дії, пов'язані з уведенням об'єкту злочинних домагань в оману. І, в решті, настає ключовий момент у розвитку довірчості — зловживання нею. На цьому етапі довірчість починає дуже цікаву форму існування — однобічну. Тобто, порушується самий головний принцип довірчості — принцип діади: довірчість формується й розвивається лише між двома особами. В умовах здійснення технологічних шахрайських дій, заснованих на довірі, принцип діади грубо порушується.

На цьому завершальному етапі здійснюється несанкціоноване втручання в структуру особистості об'єкту шахрайства, яке в обов'язковому порядку супроводжується здійсненням активного психологічного (іноді й психотерапевтичного, гіпносугестивного та суто гіпнотичного) впливу. Підкреслюємо, що цей етап є завершальним, але, при цьому, він є основним. Це, здебільшого обумовлено тим, що на його здійснення як правило витрачається переважна більшість зусиль та засобів. Також, цей етап є завершальним тому, що на ньому об'єктові шахрайства спричиняється максимальна шкода: як правило на цьому етапі втрачається довірчість, руйнуються відносини і стосунки, руйнуються соціально значимі установки, виникають та розвиваються моральні та соціально-психологічні вади.

При здійсненні судово-експертних функцій під час розслідування фактів шахрайств слід звертати особливу увагу саме на дотримання принципу діади. Якщо він зберігається, опосередковано можна вважати, що ознак злочину за таких умов немає. Якщо він виявляється порушеним (втрачені довірчі зв'язки) — є всі підстави вважати ці дії злочинними.

У відповідності до чинного кримінального законодавства основною кваліфікаційною ознакою шахрайської дії як злочину є добровільність, обман та зловживання довірою. Жодна з цих дефініцій не може бути виниклою й розвитою без іншої дефініції — довірчості.

Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. В результаті шахрайських дій потерпілий добровільно передає майно або право на майно іншій особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності.

При шахрайстві потерпілий цілковито переконаний у тому, що він розпоряджається майном за власною волею, у своїх інтересах або принаймні не на шкоду цим інтересам. Така його переконаність є результатом впливу на нього шахрая, а саме, введенням потерпілого в оману щодо правомірності передачі ним шахраєві майна чи надання йому права на майно.

Згідно норм кримінального законодавства добровільність при шахрайстві має уявний характер, оскільки вона обумовлена обманом. Якщо потерпілий у зв'язку з віком, фізичними чи психічними вадами або іншими обставинами не міг правильно оцінити і зрозуміти зміст, характер і значення своїх дій або керувати ними, передачу ним майна чи права на нього не можна вважати добровільною.

Таким чином, способами вчинення шахрайства є обман та зловживання довірою.

Обман як спосіб шахрайського заволодіння чужим майном чи придбання права на таке майно полягає у повідомленні потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних відомостей, повідомлення яких мало б суттєве значення для поведінки потерпілого, з метою введення в оману потерпілого. Таким чином, обман може мати як активний (повідомлення потерпілому неправдивих відомостей про певні факти, обставини, події), так і пасивний (умисне замовчування юридично значимої інформації) характер.

Змістом обману як способу шахрайства можуть бути різноманітні обставини, стосовно яких шахрай вводить в оману потерпілого. Зокрема, це може стосуватися характеристики певних предметів, зокрема їх кількості, тотожності, дійсності (обман у предметі), особистості шахрая або інших осіб (обман у особі), певних подій, юридичних фактів, дій окремих осіб тощо. За своєю формою обман може бути усним, письмовим, виражатися у певних діях (підміна предмета, його фальсифікація тощо), у тому числі конклюдентних.

Зловживання довірою полягає у недобросовісному використанні довіри з боку потерпілого. Для заволодіння чужим майном чи правом на нього шахрай використовує особливі довірчі стосунки, які склалися між ним та власником чи володільцем майна. Такі стосунки можуть виникати внаслідок особистого знайомства, родинних або дружніх зв'язків, рекомендацій інших осіб, зовнішньої обстановки, цивільно-правових або трудових відносин, соціального статусу шахрая чи інших осіб.

Шахрайство вважається закінченим з моменту переходу чужого майна у володіння шахрая або з моменту отримання ним права розпоряджатися таким майном. Суб'єктивна сторона шахрайства характеризується прямим умислом і корисливим мотивом.

Переважна більшість сучасних авторів відносять довірчість до категорії феномену. У відповідності до специфіки вирішуваних завдань лише змінюється приналежність феноменолізації довірчості: у спілкуванні довірчість — це феномен спілкування, у міжособистісній взаємодії — це феномен міжособистісної взаємодії, у психологічному контакті — це феномен психологічного контакту і т.п.

Також, у залежності від напряму і спрямування практичного впровадження варіює й якісна характеристика довірчості — на рівні визначення міри, ступеню чи якості приватних особистісних або міжособистісних зв'язків використовується поняття довірчі «стосунки», за умов наявності ознак зв'язків між людьми, спільнотами, соціальними групами та ін. використовується поняття довірчі «відносини».

Аналіз криміналістичної практики застосування шахрайських дій у сучасному суспільному середовищі показав, що технологічність шахрайських дій у дискурсі психологічного впливу визначається трьома основними кваліфікуючими ознаками. Ці ознаки в кримінологічному сенсі визначають шахрайські дії як усвідомлене застосування психологічних технологій. До таких кваліфікуючих ознак, на нашу думку, належать:

– наявність визначеної мети, цілі або об'єкту впливу;

– наявність спеціально підготовленої чи навченої людини (спеціаліста), що здійснюватиме вплив;

– наявність визначеного плану, алгоритму чи правила (заздалегідь розробленого сценарію) здійснення впливу.

Враховуючи зазначені кваліфікуючі ознаки кримінальна психологія висуває таке узагальнене універсальне визначення шахрайства: шахрайство — це професійне маніпулювання свідомістю людей [3].

Психологічні технології при вчиненні шахрайських дій реалізуються за допомогою спеціальних засобів і методів психологічного впливу на свідомість людини. За механізмом втручання психологічний вплив буває активним та пасивним. Найбільш поширеними серед засобів і методів психологічного впливу нами, зокрема, виділяються:

– заборона;

– вимога;
– погроза;
– переконання;
– примус;
– попередження;
– шантаж;
– конфронтація;
– протиборство;
– сугестія;
– навіювання.

За даними наших власних досліджень найбільш активно при здійсненні шахрайських дій у кримінальній практиці використовуються такі комбіновані технології психологічного впливу:

– гіпно-сугестівний вплив (приблизно 25 % від усього масиву зареєстрованих шахрайських дій);

– психологічне маніпулювання (приблизно 26 % від усього масиву зареєстрованих шахрайських дій);

– психологічна міфологізація (приблизно 7 % від усього масиву зареєстрованих шахрайських дій);

– психологічне насилля (приблизно 22 % від усього масиву зареєстрованих шахрайських дій);

– заговорювання (приблизно 20 % від усього масиву зареєстрованих шахрайських дій).

При цьому з часом наочно спостерігаються стійкі тенденції до поступового, але неухильного вдосконалення зазначених психологічних технологій, а також їх поєднання та комбінування в залежності від мети злочинної дії.

Чинна на сьогоднішній день класифікація шахраїв найбільш різноманітна, ніж злодійська. Вона залежить від багатьох економічних чинників, психології людини, її кмітливості та винахідливості.

У сучасній кримінології нараховується понад 40 видів кримінального обману (шахрайства), кожний з яких у свою чергу має значну кількість підвидів або фахів. При цьому більш, ніж 20 видів кримінального обману збереглися у сучасному світі з 20-х років минулого століття [2].

Найбільш яскраво технолого-психологічна кваліфікація виявляється серед таких категорій шахраїв:

– ігорні злочинці;

– особи, що вчиняють обман за допомогою підміни одних предметів (речей) іншими;

– особи, які викрадають гроші чи цінні папери під час їх розміну чи обміну;

– особи, що вчиняють обман під виглядом послуг, купівлі-продажу чи обміну (махінації з нерухомістю й ін.);

– комп'ютерні злочинці.

Найбільш кваліфікованими професійними злочинцями-шахраями у сучасному кримінальному світі виявляються:

– особи, що обманюють при купівлі-продажу нерухомості;

– особи, що обманюють при купівлі-продажу автотранспорту;

– особи, що продають фальшиві дорогоцінні метали чи вироби з них, підроблені та фальшиві предмети антикваріату, картини, ікони й ін.;

– особи, що продають підроблені залізничні й інші квітки;

– особи, що обманюють під виглядом гадання, ворожіння та знахарства;

– особи, що діють під виглядом потенційних наречених (альфонси, жиголо);

– особи, що діють під виглядом продавців, лікарів, держслужбовців, працівників правоохоронних органів тощо;

– особи, що за вигаданим іменем збирають кошти на благодійні потреби;

– особи, що видають себе за «героїв», учасників війн чи інвалідів.

За даними сучасних наукових досліджень, зокрема, наших власних, в організованих злочинних угрупуваннях склад шахрайських груп за фахом поділяється таким чином [2, 3, 4]:

– керівники, лідери, генератори ідей, організатори;

– фахівці із залучення жертв (громадян чи клієнтів) в шахрайські дії;

– фахівці з застосування спеціальних прийомів та методів психологічного впливу на жертву;

– фахівці з проведення розвідувальних заходів та забезпечення безпеки під час здійснення шахрайських дій.

За даними наших власних наукових досліджень понад 90 % засобів психологічного впливу відбуваються через природні психічні функції людини (приміром, інстинкти, відчуття, почуття тощо) та її природні потреби (приміром, в їжі, теплі, спілкуванні, сексі тощо).

Зовнішні прояви поведінки людини як істоти біологічної обумовлюються функціонуванням психічних процесів в її організмі. Серед основних природних психічних процесів, що, врешті, й складають різні форми поводження людини як соціальної істоти, є мислення, відчуття, сприймання, пам'ять, уява, увага тощо. Ці психічні процеси протікають у людини самі собою, природним шляхом, якщо не зазнають стороннього впливу.

У специфічних умовах, коли ці процеси протікають під впливом певної сторонньої сили, викликаються або спонукаються певними зовнішніми подразниками, механізм здійснення цього впливу набуває ознак технологічності. Свідомий, цілеспрямований вплив на психічні процеси людини провадиться у вигляді психологічних технологій.

Будь-яка природна дія перестає бути природною, тільки-но до неї втручається людська свідомість. Звичайні природні дії, застосовані за умов втручання свідомого впливу людини, перетворюються на технологічні. Від звичайних природних дій технологічні вирізняються низкою суттєвих ознак.

Найголовнішою відмінною ознакою є те, що вони є майже абсолютно сприйманими психікою людини. На відміну від технологічних дій, сприйманість природних дій залежить винятково від нагальних потреб особистості об'єкту впливу.

Це, зокрема, зумовлено тим, що за весь період існування людства найактуальнішим питанням усіх часів і народів було питання «У чому сутність буття?». Прогресивна філософська думка давно дала на це запитання універсальну відповідь, яка, до речі, й формує дотепер поведінку людини як істоти соціальної. Сутність людського буття за класичною філософською думкою складається із двох компонентів: хліба й видовищ.

Саме ці два компоненти — хліб і видовища — й визначають біологічні та соціальні складові людського життя. За аналогічним принципом у людському середовищі будуються будь-які стосунки та відносини. Для того, щоб тримати суспільство в стані залежності й напруженості один із цих двох компонентів (або «хліб», або «видовища») штучно й усвідомлено пригнічуються. Цей механізм функціонує упродовж існування всього людства.

Для того, щоб пригнітити одну із нагальних потреб людини необхідно бути озброєним певними засобами насильницького пригнічення. У суспільному житті людини в якості таких засобів виступають засоби психологічного і фізичного впливу.

Ефективність застосування психологічних технологій залежить від порогу чутливості об'єкта психологічного впливу. Рівень розвиненості порогів чутливості або сприйманості коливається в межах двох екстремумів (полюсів), що на практиці визначаються як «абсолютне благополуччя» — критично високий рівень сприйманості й чутливості, а також «відсутність чи утрата інстинкту самозбереження» — критично низький рівень сприйманості й чутливості.

Чим вище, або чим нижче поріг сприйманості (чутливості), тим менш дієвими стають засоби психологічного впливу. Максимально ефективно вплинути на особистість можливо лише в межах помірного рівню сприйманості (чутливості). При досягненні екстремумів (полярних полюсів «–» або «+») у свідомості втрачається відчуття реальності, а тому психологічний вплив стає марним.

З урахуванням полярності порогів чутливості й сприймання об'єкту оперативної уваги психологічний вплив здійснюється за допомогою трьох основних методів:

– через регулювання психологічної напруженості;
– через психологічний стрес;
– через психологічне травмування.

Якість, зміст, обсяг та кількість психологічного впливу цілковито залежить від його семантичного (смислового) наповнення.

Враховуючи винятково свідоме (суто зловмисне) забарвлення семантичного змісту більшості шахрайських дій, що здійснюються в кримінальній

практиці при укладанні взаємозалежних цивільно-громадянських угод, найбільшу соціальну небезпеку містять у собі шахрайські дії, пов'язані з купівлею та продажем нерухомості й автотранспорту. Доволі часто ці дії супроводжуються насильницькими діями проти особи, тобто — межують з насильницькими злочинами (вимаганням, розбоями, позбавленням волі, катуванням, вбивствами, нанесеннями фізичних ушкоджень, тощо). Але, переважна більшість такого чину корисливих злочинів учиняються із технологічним застосуванням довірчих відносин та налагодженням довірчих стосунків.

За зазначених умов у таких діях чітко простежуються ознаки злочину — зловживання довірою. Саме тому, головним завданням судового експерта-психолога при проведенні судових експертиз у справах про визнання угод недійсними є встановлення факту наявності ознак довіри. За наявністю фактичних ознак довіри доведення факту зловживання нею не викликає ніяких процесуальних труднощів.

У відповідності до чинного кримінально-процесуального законодавства, провідною ознакою, що кваліфікує певну дію як злочинну — є навмисність, тобто наявність злочинного умислу. У цьому дискурсі будь-яка шахрайська дія, що містить у собі умисел на незаконне заволодіння чужим майном чи вчинення насильницьких дій проти іншої особи, має відповідне семантичне наповнення, тобто, — є усвідомленою злочинною дією, заснованою на довірчості як суспільно-психологічному явищі. У відповідності до кримінального та кримінально-процесуального законодавства такі дії кваліфікуються як злочини і тягнуть за собою суто кримінальну відповідальність.

Наші власні наукові дослідження на даному етапі присвячені чіткому визначенню семантичних складових шахрайських дій у психолого-технологічному дискурсі, а також чіткому розмежуванню злочинного та природного поводження при здійсненні певних шахрайських дій із технологічним застосуванням довірчих стосунків і відносин.

Таким чином, наукова новизна одержаних нами у зазначених наукових дослідах результатів полягає в тому, що в системі судово-експертної діяльності державних науково-дослідних установ судових експертиз України чітко визначається нагальність і актуальність повноцінного методологічного забезпечення проведення судово-експертних досліджень у справах про визнання недійсними угод, укладених особами, що перебували в особливих і специфічних буттєвих обставинах.

Перелік посилань

1. *Глухов В. П.* Основы психолингвистики: учеб.пособие для студентов педвузов. Москва, 2005. 352 с.
2. *Моісеєв Є.М., Джужа О.М., Василевич В.В.* та ін. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. Київ, 2006. 352 с.
3. *Медведєв В.С.* Кримінальна психологія: підручник. Київ, 2004.
4. *Чуфаровский Ю. В.* Психология оперативно-розыскной деятельности. Москва, 2005. 208 с.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ ДОВЕРИТЕЛЬНОСТИ КАК ПРИЗНАКИ МОШЕННИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СУДЕБНЫХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ О ПРИЗНАНИИ СОГЛАШЕНИЙ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМИ

Ю. Б. Ирхин

В статье изложены основные результаты научных исследований в области судебных психологических экспертиз, связанных с экспертным определением психологических составляющих мошеннических действий в делах о признании соглашений недействительными.

По результатам проведённых исследований автором очерчено круг проблем методологического и практического характера, касающихся экспертного выявления психологически-значимых маркеров мошеннических действий в контексте психологического исследования личности жертв мошенничества.

В качестве объекта таких деяний выступают лица, находящиеся в особых и специфических бытийных обстоятельствах. В качестве агента мошеннических деяний автором представляется активное психологическое воздействие на личность объекта с применением разнообразных психологических технологий.

В качестве основных маркеров мошеннических действий в отношении лиц, находящихся в особых и специфических бытийных обстоятельствах автором представлено сознательное введение в обман, осознанное установление доверительных отношений и злоупотребление доверием.

Определены стадии и основные этапы установления доверительных отношений и выделены критические фазы, в которых доверительность как феномен межличностного общения превращается в осознанное мошенническое деяние с использованием методов психологического воздействия.

Особое внимание автором уделено раскрытию при проведении экспертных психологических исследований принципа диадности при установлении и развитии доверительных отношений как важного психологически значимого диагностического фактора, который может с большой степенью вероятности свидетельствовать о наличии маркеров мошенничества.

В качестве отдельного сегмента общей структуры судебно-экспертного психологического исследования автором подчёркивается ведущая роль психологических технологий в формировании межличностных доверительных отношений при принятии соглашений между лицами. В частности, ведущую роль играют природно-естественные индивидуально-психологические особенности личности объекта психологического воздействия и специфика текущей ситуации, в которой происходит взаимное принятие соглашений. Именно в контексте природно-естественных индивидуально-психологических особенностей человека как социального существа автором презентуются основные каналы психологического воздействия на личность, присущие всем людям без исключения. К таким, в частности, автор относит: психологическую напряжённость, психологический стресс, психологическое травмирование.

Учитывая умышленную (абсолютно осознанную) коннотацию мошенничества как преступного деяния наличие данных маркеров в совокупности с фактом установления доверительных отношений с максимальной степенью вероятности может указывать на наличие признаков мошенничества в деяниях лиц, являющихся инициаторами межличностного коммуникативного контакта.

Обозначенные в статье результаты научных исследований в области судебных психологических экспертиз, связанных с экспертным определением психологических составляющих мошеннических действий в делах о признании соглашений недействительными, будут положены в основу соответствующей методики судебных экспертиз.

PSYCHOLOGICAL MARKERS OF CONFIDNCE AS SIGNS OF FRAUDULENT BEHAVIOR IN THE CONDUCT OF FORENSIC PSYCHOLOGICAL EXPERTISE ON THE RECOGNITION OF AGREEMENTS AS INVALID

Yu. Irkhin

The article deals with the main results of scientific research in the field of forensic psychological examinations related to the expert definition of the psychological components of fraudulent actions in cases of invalidation of agreements.

According to the results of the conducted studies, the author outlines a range of methodological and practical problems related to expert identification of psychologically significant markers of fraudulent actions in the context of psychological research of the identity of victims of fraud.

As the object of such acts are persons who are in special and specific true life circumstances. As the agent of fraudulent acts the author sees an active psychological influence on the personality of the object with the use of various psychological technologies.

As the main markers of fraudulent actions against persons in special and specific true life circumstances, the author describes a deliberate introduction to deception, the conscious establishment of trust and the abuse of trust.

It is defined the stages and main stages of establishing trust relationships and critical phases are identified in which confidence as a phenomenon of interpersonal communication turns into a conscious fraudulent activity using the methods of psychological influence.

The author pays special attention to the disclosure of the principle of dyadness in the course of expert psychological studies in establishing and developing confidential relations as an important psychologically significant diagnostic factor that very likely can be indicative of the presence of fraud markers.

As a separate segment of the general structure of forensic psychological research, the author emphasizes the leading role of psychological technologies in the formation of interpersonal trust relations in the adoption of agreements between individuals. In particular, the natural individual psychological features of the personality of the object of psychological influence and the specificity of the current situation play a leading role in which the mutual acceptance of agreements takes place. It is in the context of natural and individual psychological features of man as a social being, the author presents the main channels of psychological influence on the personality that are inherent in all people without exception. To these, in particular, according to the author, relates: psychological tension, psychological stress, and psychological trauma.

Taking into account the deliberate (absolutely conscious) connotation of fraud as a criminal act, the presence of these markers in conjunction with the fact of establishing trust relationships with a maximum degree of probability may indicate the presence of signs of fraud in the acts of persons who are the initiators of interpersonal communicative contact.

The results of scientific research in the field of forensic psychological examinations, related to the expert definition of the psychological components of fraudulent actions in cases on the recognition of agreements as invalid, will be used as a basis for the corresponding method of forensic examinations.